

HỘI VĂN NGHỆ DÂN GIAN VIỆT NAM

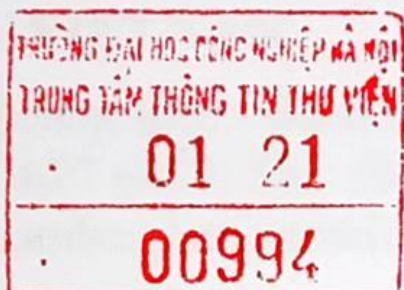
NGUYỄN THỊ YÊN - VÀNG THỊ NGOẠN

**THEN GIẢI HẠN
CỦA NGƯỜI THÁI TRẮNG
Ở THỊ XÃ MƯỜNG LAY
TỈNH ĐIỆN BIÊN**

NHÀ XUẤT BẢN VĂN HÓA DÂN TỘC

HỘI VĂN NGHỆ DÂN GIAN VIỆT NAM
NGUYỄN THỊ YÊN - VÀNG THỊ NGOẠN

**THEN GIẢI HẠN
CỦA NGƯỜI THÁI TRẮNG
Ở THỊ XÃ MƯỜNG LAY
TỈNH ĐIỆN BIÊN**

NHÀ XUẤT BẢN VĂN HÓA DÂN TỘC

**DỰ ÁN CÔNG BỐ, PHỔ BIẾN
TÀI SẢN VĂN HÓA, VĂN NGHỆ DÂN GIAN
VIỆT NAM**

(E1, Ngõ 29, Tạ Quang Bửu - Bách Khoa - Hà Nội
Điện thoại: (04) 3627 6439; Fax: (04) 3627 6440
Email: duandangian@gmail.com)

BAN CHỈ ĐẠO

1. GS. TSKH. TÔ NGỌC THANH	<i>Trưởng ban</i>
2. ThS. HUỲNH VĨNH ÁI	<i>Phó Trưởng ban</i>
3. GS.TS. NGUYỄN XUÂN KÍNH	<i>Phó Trưởng ban</i>
4. Nhà văn ĐỖ KIM CUÔNG	<i>Ủy viên</i>
5. TS. ĐOÀN THANH NÔ	<i>Ủy viên</i>
6. TS. TRẦN HỮU SƠN	<i>Ủy viên</i>
7. Ông NGUYỄN KIÊM	<i>Ủy viên</i>
8. Nhà giáo NGUYỄN NGỌC QUANG	<i>Ủy viên</i>
9. ThS. VŨ CÔNG HỘI	<i>Ủy viên</i>
10. Ông TRƯƠNG THANH HÙNG	<i>Ủy viên</i>

GIÁM ĐỐC VĂN PHÒNG DỰ ÁN

TS. ĐOÀN THANH NÔ

LỜI GIỚI THIỆU

Hội Văn nghệ dân gian Việt Nam (VNDGVN) là một tổ chức chính trị xã hội nghề nghiệp, nằm trong khối Liên hiệp các Hội Văn học nghệ thuật Việt Nam.

Quyết định số 82/NV, ngày 01/03/1967 của Bộ Nội vụ thay mặt Chính phủ đã cho phép Hội Văn nghệ dân gian thành lập và hoạt động trên phạm vi toàn quốc và có mối liên hệ nghề nghiệp với các tổ chức khác ở trong nước và nước ngoài.

Tôn chỉ mục đích của Hội là **“Sưu tầm, nghiên cứu, phổ biến và truyền dạy vốn văn hóa - văn nghệ dân gian các tộc người Việt Nam”**. Trên cơ sở thành quả của các công việc trên, Hội là một trong những đội quân chủ lực góp phần bảo tồn và phát huy những giá trị văn hóa - văn nghệ mang đậm bản sắc dân tộc đã được ông cha ta sáng tạo và giữ gìn trong suốt mấy nghìn năm của lịch sử dân tộc.

Những giá trị sáng tạo đó thể hiện mối quan hệ của các tộc người Việt Nam với thiên nhiên thông qua các tri thức sản xuất nông nghiệp; với xã hội thông qua phong tục tập quán, hội xuân; với nhân sinh quan thông qua các nghi lễ vòng đời người; với vũ trụ và thế giới tự nhiên đã được siêu nhiên hóa thông qua các loại hình tín ngưỡng tôn giáo; với lý tưởng thẩm mỹ thông qua các sáng tạo văn học nghệ thuật. Ở mỗi tộc người Việt Nam, những lĩnh vực và hình thái văn hóa -

văn nghệ này lại được thể hiện trong một sắc thái riêng. Chính kho tàng văn hóa đa dạng đó là nội dung, là đối tượng hoạt động của hội viên Hội VNDGVN.

Sau gần 50 năm hoạt động, được sự lãnh đạo của Đảng và sự chăm sóc của Nhà nước, Hội VNDGVN đã lớn mạnh với trên 1.200 hội viên. Số công trình do hội viên của Hội đã hoàn thành lên đến 5.000 công trình, hiện đang được lưu giữ và bảo vệ tại Văn phòng Hội.

Được sự quan tâm của Ban Bí thư và Thủ tướng Chính phủ, Dự án “**Công bố và phổ biến tài sản văn hóa-văn nghệ dân gian các dân tộc Việt Nam**” đã được phê duyệt. Trong giai đoạn I (2008-2012), Dự án đã xuất bản 1.000 công trình, tác phẩm văn hóa - văn nghệ dân gian các dân tộc; giai đoạn II (2013-2017) Dự án sẽ tiếp tục công bố thêm 1.500 công trình nữa.

Hy vọng, các xuất bản phẩm của Dự án sẽ cung cấp cho bạn đọc trong và ngoài nước một bộ sách mang tính chất bách khoa thư về các sắc màu văn hóa của các tộc người Việt Nam, phục vụ thiết thực vào việc tra cứu, mở rộng hiểu biết của bạn đọc về truyền thống văn hóa giàu có và độc đáo đó; góp phần xây dựng nền “văn hóa Việt Nam tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc”.

Trong quá trình thực hiện nhiệm vụ, Dự án mong nhận được ý kiến chỉ bảo kịp thời của bạn đọc gần xa.

Xin chân thành cảm ơn!

Trưởng Ban chỉ đạo thực hiện Dự án

GS.TSKH. TÔ NGỌC THANH

LỜI NÓI ĐẦU

Thị xã Mường Lay, tỉnh Điện Biên là vùng đất cổ vốn được mệnh danh là thủ phủ của người Thái Trắng. Trải qua quá trình lâu dài với nhiều lần đổi thay về địa giới hành chính và tên gọi nhưng địa danh Châu Lai - thị xã Mường Lay vẫn trường tồn với thời gian và lịch sử. Nơi đây có tới 73,5% là người Thái Trắng cư trú lâu đời với những phong tục tập quán thuần hậu đã góp phần làm nên nét văn hóa riêng của họ.

Trong quá khứ, Then là một hình thức sinh hoạt văn hóa tín ngưỡng phổ biến của người Thái Trắng ở Tây Bắc. Tuy nhiên, trải qua thời gian, do sự tác động của nhiều yếu tố mà đến nay loại hình văn hóa tín ngưỡng này đã vắng bóng ở nhiều địa phương. Thị xã Mường Lay là một trong số ít địa phương của người Thái Trắng vẫn còn bảo lưu được loại hình văn hóa tín ngưỡng này với số lượng ít ỏi các thầy Then.

Cũng như các cư dân Tày - Thái khác, đời sống tôn giáo tín ngưỡng của người Thái Trắng ở thị xã Mường Lay khá phong phú và còn mang đậm yếu tố cổ sơ. Điều đó thể hiện khá rõ trong quan niệm về mừng Trời, mừng Đất và mừng Trung gian giữa trời và đất

(Chuông Vĩ, Chuông Cang). Đó là quan niệm về sự tồn tại và mối quan hệ giữa thể xác và linh hồn (*khoăn - vía*), về sự tồn tại linh hồn sau cái chết... Trong truyền thống, thầy Then với tư cách là thầy saman thông quan được với thần linh đã được người dân tin tưởng làm nhiệm vụ môi giới giữa cõi người và cõi trời, giúp con người giải vận hạn, tìm vía lạc để chữa bệnh.

Với tư cách là vùng đất cổ của người Thái nên Then của người Thái Trắng ở thị xã Mường Lay vẫn còn bảo lưu nhiều yếu tố cổ sơ, ít có sự giao lưu tiếp biến với yếu tố du nhập. Điều đó thể hiện qua việc thực hành nghi lễ, cách thức diễn xướng và đặc biệt là trong nội dung văn bản hành lễ... Có thể coi Then là một hình thức văn hóa tín ngưỡng còn bảo lưu nhiều giá trị văn hóa cổ truyền của người Thái Trắng, từ giá trị bảo lưu tín ngưỡng truyền thống đến giá trị văn hóa nghệ thuật, giá trị phản ánh lịch sử xã hội tộc người...

Mặt khác, trong bối cảnh hội nhập giao lưu văn hóa, cùng với sự tác động của xu thế hiện đại hóa, toàn cầu hóa, văn hóa nói chung và tôn giáo tín ngưỡng nói riêng của người Thái Trắng cũng ít nhiều đã có sự thay đổi, trong đó có Then.

Xuất phát từ những lý do trên chúng tôi cho rằng việc sưu tầm, nghiên cứu Then của người Thái Trắng nói chung, Then của người Thái Trắng ở thị xã Mường Lay nói riêng là việc làm cần thiết có ý nghĩa khoa học và

thực tiễn, nhất là trong bối cảnh Then Thái Trắng đang có nguy cơ mai một, số lượng nghệ nhân ít, các công trình sưu tầm nghiên cứu chưa thực hiện được là bao.

Để giúp người đọc có những hiểu biết cơ bản về Then của người Thái Trắng, công trình được chia làm ba phần chính:

Phần I tập trung giới thiệu về Then của người Thái Trắng trong mối tương quan với tôn giáo tín ngưỡng của họ, chọn nghi lễ Then giải hạn là nghi lễ tiêu biểu để giới thiệu nội dung, trình tự, hình thức diễn xướng... Bước đầu chỉ ra những giá trị cơ bản của Then Thái Trắng trong sự đối chiếu so sánh với Then của người Tày, Nùng...

Phần II và phần III tập trung giới thiệu văn bản nghi lễ Then giải hạn bao gồm phần nguyên bản và phần dịch sang tiếng Việt. Để người đọc dễ dàng theo dõi nội dung nghi lễ, chúng tôi đã phân đoạn và đặt tên các chương mục của văn bản Then theo các nội dung tương ứng.

Với mong muốn cung cấp một tư liệu đầy đủ, hệ thống và chân thực về Then và nghi lễ Then của người Thái Trắng ở thị xã Mường Lay, để thực hiện đề tài này chúng tôi đã tiến hành khảo sát, trực tiếp quan sát, ghi âm, ghi hình nghi lễ Then giải hạn do bà Then Lò Thị Sính ở thị xã Mường Lay, tỉnh Điện Biên thực hiện; tháo gỡ băng, biên dịch và hiệu đính văn bản.

Để thực hiện công trình này chúng tôi đã nhận được sự giúp đỡ của nhiều cơ quan và cá nhân. Nhân đây chúng tôi xin trân trọng cảm ơn: Ban Tuyên giáo Thị ủy, thị xã Mường Lay, Hội đồng nhân dân, Ủy ban nhân dân thị xã Mường Lay, tỉnh Điện Biên; bà Then Lò Thị Sính, bản Đán; ông Lò Văn Thu bản Na Nát, phường Na Lay, tỉnh Điện Biên; ông Điêu Chính Cẩm, thành phố Lai Châu; ông Điêu Văn Thuyền, thị trấn Phong Thổ, huyện Phong Thổ; ông Lò Văn Sơi, huyện Than Uyên, tỉnh Lai Châu... đã tận tình cung cấp tư liệu để chúng tôi hoàn thành công trình này.

Cuối cùng, chúng tôi xin được cảm ơn Hội Văn nghệ dân gian Việt Nam đã hỗ trợ để cuốn sách được xuất bản.

Mặc dù đã có nhiều cố gắng nhưng công việc sưu tầm, biên dịch và giới thiệu này chắc hẳn không tránh khỏi còn những khiếm khuyết. Rất mong nhận được sự đóng góp ý kiến của các nhà chuyên môn để chúng tôi tiếp tục hoàn thiện công trình.

TM. NHÓM TÁC GIẢ

PGS. TS. Nguyễn Thị Yên

MỤC LỤC

Lời nói đầu	9
<i>Phần I: Then và nghi lễ Then giải hạn của người Thái Trắng ở thị xã Mường Lay tỉnh Điện Biên</i>	13
I. Khái quát về người Thái Trắng ở thị xã Mường Lay	15
II. Khái quát về Then của người Thái Trắng ở thị xã Mường Lay	37
III. Nghi lễ Then giải hạn	45
VI. Giá trị của Then Thái Trắng	71
V. Hiện trạng Then của người Thái Trắng và những vấn đề đặt ra	87
<i>Phần II: Văn bản Then giải hạn (tiếng Thái)</i>	93
<i>Phần III: Văn bản Then giải hạn (dịch sang tiếng Việt)</i>	189
<i>Phần IV: Một số hình ảnh về thị xã Mường Lay và nghi lễ Then giải hạn của người Thái Trắng</i>	287
Tài liệu tham khảo	293
Summary	297

NHÀ XUẤT BẢN VĂN HÓA DÂN TỘC

19 Nguyễn Bình Khiêm, Hà Nội

ĐT: 04.38263070 - 04.39434239 - Fax: 04.39449839

Email: nxbvhdtd@yahoo.com.vn và nxbvanhoadantoc@yahoo.com.vn

Chi nhánh: Số 7 Nguyễn Thị Minh Khai - Q1. TP Hồ Chí Minh.

ĐT: 08.38222895

Chịu trách nhiệm xuất bản:

CÁT THỊ KHÁNH VÂN

Biên tập: HOÀNG THỊ THU
Sửa bản in: HOÀNG THỊ THIỆU
Chế bản: CTY TNHH ĐT & SX PHÚ SƠN
Trình bày bìa: CTY TNHH ĐT & SX PHÚ SƠN

Đối tác liên kết:

HỘI VĂN NGHỆ DÂN GIAN VIỆT NAM

**THEN GIẢI HẠN CỦA NGƯỜI THÁI TRẮNG
Ở THỊ XÃ MƯỜNG LAY TỈNH ĐIỆN BIÊN**

In 2.000 cuốn, khổ 14,5x20,5cm tại Công ty TNHH Sản xuất - Thương mại Hưng Hà.

Địa chỉ: Số 9, Tập thể Điện tử Sao Mai, Phường Nghĩa Đô, Quận Cầu Giấy, TP. Hà Nội.

Số đăng ký KHXB: 3369-2016/CXBIPH/32-1028-/VHDT.

Quyết định xuất bản số: 253-16/QĐ-XBVHDT cấp ngày 12/10/2016.

Mã số sách tiêu chuẩn quốc tế - ISBN: 978-604-70-1430-9.

In xong và nộp lưu chiểu năm 2016.